

Solohov 75 éves

Hetvenöt éve született a doni Vjosenszkaja melletti Kruzsilinomajorbaa századunk egyik legtermékenyebb és legismertebb prózáírója, Mihail Alekszandrovics Solohov.

Apja kozákföldre került orosz volt, sokféle kézművesmesterséget űző ember, aki noha helybéli lányt vett el, a büszke kozákok közt mindvégig „muzsik”-nak, idegennek számított.

Ebben az ellentmondásos világban — mely az orosz falu szegénységét, elmaradottságát ötvözte a mérhetetlen kozákbüszkeséggel és -becsvágyal — érték a gyermek Solohovot az egész életére és munkásságára kiható élmények. Ebben a környezetben élte meg az I. világháború okozta szenvedéseket, a forradalom véres viharait. Az előzményeket ismerve nem csoda, hogy a polgárháború legvéresebb harcainak színhelyei a kozák vidékek voltak. Jelentős részük harcolt a fehérek oldalán, de nem egy igazí, forradalmi hős is termett közöttük. Nem a politikai nézetek, sokszor családi, személyes indítékok sorozták egyik vagy másik oldalra az embereket.

Mihail Solohov gyermekfővel állt a forradalom szolgálatába. Tanít, terménybegyűjtő hivatalban dolgozik — akkoriban ezek a hivatalnokok is lóháton jártak —, melegszer csodával határos módon szabadul meg a halálból. Tizenhét éves korára ráébred írói hivatására. 1922-ben Moszkvába utazik, ahol próbálkozásait csakhamar siker kíséri. 1926-ban megjelenik első novelláskötete, a Doni elbeszélések. Ekkor visszatér Vjosenszkájába, falujába és — már hivatásos íróként — hozzáfog életé legnagyobb vállalkozásához, a Csendes Donhoz. Huszonegy éves ekkor. Az első kötet 1928-ban, a második 1929-ben, a harmadik pedig 1932-ben lát napvilágot. Sok vitát váltanak ki a szovjet irodalmi életben. Nemegyszer szemére vetik az írónak, hogy főhőse, Grigorij Meljehov nem forradalmár, öntudatlanul sodródik a történelem véres hullámain. De Solohov tudta, hogy legfőbb kötelessége a valóság hű maradni, és végül műve őt igazolta. 1940-ben, hosszabb szünet után jelent meg a negyedik, befejező kötet.

Közben, 1932-ben kiadta a Feltört ugar első kötetét is az író. Ennek tárgya a fiatal Szovjetunió első évtizedeinek legnagyobb és legrámaibb változása, a mezőgazdaság 1930-ban kezdődött kollektivizálása. Ugyanazok az el-

lentétek keltek ekkor életre, melyek az orosz paraszti világot és ezen belül a kozák vidékeket életét is uralták a polgárháború alatt. Alig tíz esztendő hamuja alól most ismét szenvedélyesen lángolt föl a parázs. Véres és kegyetlenül igaz történet a Feltört ugaré is. Az események bonyolult összefüggéseit, az élet kíméletlen ellentmondásait mutatja. De a Davidovok, Nagulnovok már különböznek a Csendes Don hányódó hőseitől: ők már tudják, hogy mit akarnak és rákényszerülnek, hogy akarataikat összemérjék a lehetőségekkel. A célt ismerik, de a hozzávivő utat maguknak kell kitaposniuk. És ez nem könnyű feladat.

A második világháború gyilkos eseményeiről szól az előbb 1943-44-ben, majd új átdolgozásban 1969-ben megjelent mű: A hazáért harcoltak. Legismertebb írása, az Emberi sors című kisregénye (1958-57) — melyből nagy sikerű film is készült —, szintén a háború éveiben játszódik.

1960 tavaszán jelent meg a Feltört ugar második kötetét, melyet még ugyanebben az évben Lenin-díjjal jutalmaztak. Hatvanadik születésnapján pedig, 1965-ben egész munkássága előtt az irodalmi Nobel-díj odaítélésével tisztelge a művelt világ.

Ezt követően háborús regényének, A hazáért harcoltaknak második részén dolgozott. Közismerten jelentős szerepet vállalt a szovjet irodalmi és közéletben. Noha alkotó munkájának és életének javát a kis doni Vjosenszkájában töltötte, s ma is itt él, látókörébe befér a nagy orosz föld és az egész világ haladásának gondolja.

MEZEY KATALIN

Ásotthalmom felől közelítve, Mórahalom olyan, mintha hatalmas tyúkók sütikézőnek az út két oldalán. Az épülő téglaházak messziről vöröslenek. A másik irányból érkező él is az építkezés látványára táru. A méltóságteljesen terpeszkedő település. A nagyközséget felnégyelő utakon autók kergetőznek, a főtéren kisebb csoportokba verődve ráérős emberek beszélgetnek. Mórahalom csendesén éli a falusi mindennapok egyikét.

Az ott lakók szerint töri magát, hogy más legyen, mint a többi. Kicsit hetykébb, kicsit rangosabb is, hogy vigasztalják magukat. Persze, azt tudják, hogy két dudás egy csárdában — két városi rangért küzdő nagyközség egy megyében — nem lehet, így hát meglegészenek a mindennapok örömeivel, a maguk erejének gyarapításával.

Tíz év alatt új utcákat kereszteltek, orvosi rendelőket, gyógyszerésztárat, óvodát építettek, folytatták, megtoldották a falut. Korábban a község központja egyben a széle is volt, mert a nádas, lapos rész miatt nem terjeszkedhetett. Aztán portákat osztottak, oda is, s szinte máról holnapra nőttek ki a földből a házak. Kutyákat fúrtak a faluban, elvezették a vizet a lakásokhoz, s a szennyvizet is csatornákön folyik el a tisztítóba.

Kilenc mezőgazdasági szövetkezetből kettő lett, az egyiket, a csaknem 7 ezer hektáros szakszövetkezetet most díjazták jó munkájáért. A boltokban kenyér, tej, hús általában mindig kapható. Meg is elégedhetne a sorsával Mórahalom, ülhetne a babérjain, már csak azért is, mert nemrég a megyei nagyközségek versengésében megelőzött, mindenkit. Mégis töri magát — reménykedik.

Kispénzű paneel lakó elszörnyűködik egy kényelmes „morál” lakás láttán — mondván, ez már az otthonok kánaánja. Pedig napi kellék a fénylő autó, a virágokert, a színesen csempézett fürdőszoba, az elegáns berendezett nappali, a diszkrét háló, vagy a játékokkal teli gyerekvár.

Mórahalomra jellemző, hogy aki nem tudja tartani a közönség diktálta tempót, vagy kilöki magából a falu, vagy elszegényedik. Általában az emberek a munkáról, a „haladásról” itélik meg egymást. Az egyik asztalos, aki eljött Mórahalomról, így vélekedik:

— Nem maradtunk ott tovább, egyszerűen semminek se néztek bennünket. Nem álltunk bele a taposómalomba, meg a kertét is kiadtuk. Eljártunk horgászni, sportolni mind a ketten, se időnk, se energiánk nem volt rá. Rengeteget olvastunk, nem dicsekvésből mondom, de a szóbelten valamelyikük megizik egy „festet” a bálban, vagy a diszkóban, hogy ilyen szakmával, mint az

A pénzes falu

enyém, nem keresem agyon magam.

Van, aki idejében lép, van, aki nem. Tanácsos urat mindenki ismeri Mórahalmon. Precíz, pontos, célszerű, fukar ember hírében áll. Azt beszélük, egy papucsban élte eddigi életét. Házvezetőnőt tart, soha nem nősült meg, mert az asszony csak vitt volna a háztól. Ami munkát elvállal, becsülettel megcsinálja, biciklijén olajat hord házakhoz, kiskocsiján disznót szállít leadásra. Ha hajnali három órára beszélnek meg találkozót, előtte tíz perccel áll a kapuban, s mindaddig be nem csönget, míg oda nem ér az idő. Újságot nem olvas, rádiót nem hallgat, tévét nem néz, él békében. Csak a tanácsal tart haragot, mióta kiszemelték a főutcán levő „rezidenciáját”, hogy vendéglátó kombinátot építsenek a helyére. Szinte magától kérdezte, amikor beszélgettünk:

— Baj az, ha az ember megfog minden fillért, és nem dobja el a kiköpött inget, hanem megfoltozza?

Tulajdonképpen nem, ameddig másnak nem árt vele, addig hasznos. A baj akkor kezdődik — s erre is található példa bőven —, amikor a „tanult ember” kezd kuporgatni, nem a munkája révén, hanem mások kijátszásával.

*

Mórahalom gyakran emlegetik a pénzes faluk között, s nem is alopaltalanul. Az emberek többit dolgoznak, jobban keresnek, mint Kisteleken vagy Sándorfalván. A Homokkultúra Szakszövetkezetnek például száznál több traktor van a tagok tulajdonában, maguk szántanak, vetnek, piacolnak. A tanyák többségében egy a villany, a háztáji gazdaság „motorizált”. Lovak helyett motorok húzzák a kocsit, a gyümölcsösökben rotátor kerti kapa, permetező berreg, szivattyú öntöz. A fölák alatt kazánnal fűtenek. A verejtékes munkával, több éves kintlással megkoplalt, vagy éppen a szülőktől örökölt vagyon vizit magát, hajtja a kezélfőjét.

A lópótlóra, a motoros gumis kocsira Szabó Imréné haragszik egy kicsit:

— Drága nagyon az üzemeltetése, sokat eszik, messze van a földünk a faluhoz.

A fiú, Jenő villamosági szerező a szakszövetkezet műhelyében; unokatestvére, Dobó István ugyanott autószerelő. Fialatok, sokat segítenek otthon. Szabóék bent laknak a faluban. Dobóék hét kilométerre oda. Ünnepekkor Ruzsára, Bordányba, Forráskútra járnak. Nem probléma, ha véletlen valamelyikük megizik egy „festet” a bálban, vagy a diszkóban, mert jösi mindkettőjük zse-

bében van. Hétköznapi néha benéznek az ifjúsági klubba, különben nem sokat szórakoznak.

— Mennyit költötök általában?

— Hetente egy ezres elmegy, de abból tankolunk.

Az anyuka egyáltalán nem sokkalta, azt is tudta, miért.

Ma sa Jenőék az új osztásban, társasházban laknak, csaknem egymillió forintban áll idáig a ház, pedig nagyon sokat maguk megcsináltak belőle. Szüleivel éltek hét évig, külön kasszába gyűjtötték a pénzt, de tartozás is van az épületen. Jó beosztásban dolgozik, kertészeti ágazatvezető a szakszövetkezetben.

— Nehéz volt összeszedni a beugrót?

— Szülői segítség nélkül nem ment volna.

— Mindenki építhet?

— Aki iparkodik, az biztos.

— Van-e szegény ember Mórahalmon?

— Igen, de az dolgozni nem szeret, és ha van tíz forintja, azon itált vesz.

— És aki nem is iszik, dolgozik is, mégsem halad?

— Gyengébben gazdálkodik, nehezkesein intézi az ügyeket, nehezen vág bele valamibe.

— Azt, hogy dolgoznak az emberek böcsülettel, az iparcikkáruház forgalmán is mérni lehet — mondja Kismarci József, az ÁFESZ kereskedelmi osztályának vezetője. — Miután megkapják a pénzt a téesztől, kiürül a bolt. Ezváro idején jobban ruházkodnak.

— Milyenek a vevők?

— Nagyon igényesek. Ismerik az eladókat, könnyebben megértődnek és véleményük is bátrabb. Ettől függetlenül visszajárnak, s vásárlás előtt kéri a szakember véleményét.

A szövetkezetnek tavaly 226 millió forintot árultak a boltok, többségét Mórahalmon.

A mozaiklapokkal kirakott „dikkelyes” áruház földszintjén főleg a nagy hűtőgép kelendő. A pénztárosnő elárulja, miért: belefér egy egész disznó.

A kultúrának nincs látszata. Fejkedős asszony finnyáskodik, turkál a mesekönyvek között. Nem tetszik neki, amit az eladó ajánl. Megy a vezetőhöz, aki utasítja a könyvtárust, hogy valamit adjon neki, ha már mindenáron drága könyvet akar. A ráncos kezű asszony tovább macskacskodik, az unokának akar örömet. A nézgelődő idegen segítségére siet. Válogatnak, nem jó se az egyik, se a másik, mert vagy csúnya, vagy verses. Mij végül Benedek Elek könyvére bukkannak. Belelapoz a könyvet vásároló magyar parasztaasszony, és fölvidul:

— Na, ez jó lesz, ezt én is szeretem.

M. T.

Eszter néni az övéi között...

Balástya úgy járt Eszter néni-vel, mint a fodrász a saját hajával. Eppen a huszonnegyedik órában vette észre, hogy megmótt. Gémes Eszter híre előbb körbejárt az országon, s csak aztán ért haza a falujába. A hetvenkilenc éves öregasszony a napokban találkozott elsőző „hivatalosan” olvasóival.

Minden úgy kezdődött, mint bármilyen más összejövetel, amit időre hirdetnek és amelyen pénz nem osztanak. Komótosan jött össze a nép. Aztán Kiss István, a művelődési ház vezetője bemutatta az élete zajlását irkába író asszonyt, majd Eszter néni válasszóit. Azt mondta, többnyire, mint a könyve. Sokat küszködött, nehezen boldogult az élettel, de macakskodott, hitt és reménykedett.

Meghatódott, sose gondolta volna, hogy ide halad, renges, átél, megszínésített, leírt

történet közül már a másodikokra is van gazda. Kiadóhoz került a Rózsa Sándorról szóló írás is.

Eszter néni nem tudott más lenni, mint amilyen, szellemessége, bemondásaj nagy derűtséget keltettek.

Előtte izgult, s félt, hogy az ismerősei körében vall szégyent, s nem úgy formálódik a beszéd, ahogy ő akarná. De amint rájuk köszönt, azonnal rendeződtek a dolgok. Azok ültek, álltak a teremben, akik szeretik, tisztelik Gémes Eszter, sokat látott, bánatot, örömet megszenvedett idős emberek, vidám jólléttel teli fiatalok.

Volt némi ravaszág Eszter néni- ben, kikérdezte, ki miért is jött. Hunyborogva nézte a hátsó sorban szót kérő embert, aki így közelített hozzá:

— Nagy Imrénének hívnak. Szegedről jöttem, hogy személyesen is megismerjem azt, aki ilyen

valóságot írt. Elolvastam az újságban minden folyamatomot.

— Hát a könyvet?

— Azt sajnos nem kaptam meg. Szélekápkodtát.

— Hát még a szegedieknek se jutott!

Gyakorlatból tudja, aminincs Balástyán, annak Szegeden biztosan lenni kell.

Közös akaraton beszéltek meg, valamit tenni kellene. Fejkedős asszonytársra javasolta.

— Nem jó helyen mérték el a könyveket, előbb itt kellett volna föltölteni a boltokat, és ami kimarad, azt tovább vinni más-hová.

Balázsfi Istvánné a Szilléri sugárúti általános iskolások véleményét vitte Balástyára, hogy a gyerekeknek tetszett az írás.

Eszter néni rákérdezett a középkorú asszonyra.

— Maga ismer engem?

— Hogyne, én a Rehák Ilusnak vagyok a menyé.

Azonnal kapcsolt rá se hederített a „hivatalos” formára.

— Hogy van az anyósa?

— És még van kétszer megkérdezte, hiába tenelték volna vissza a beszélgetést a napi munkájára.

Fényképezéshez bekapcsolták a reflektort. Eszter néni is béké-

sen tűrte az erős fényt. A síri csöndben ő találta föl magát először: de jól melegit ez a lámpa — mondta.

Nem mindig jó a sok. Rengeget vers maradt a fiókban. Az egyik misetárs sajnálta is.

— Miért nem nyomják ki, biztos többet érne, mint némelyik mai, amelyiknek se eleje, se hátulja.

A sok, irodalomértő neves ember választat adta át Gémes Eszter:

— Azokban tömörítik a lényegét, egy mondatban írják le, amit én tízben.

Szell Tibor megkérdezte: lette haragosa, amiért megírta az igazat? Azt kapta feleletül, személyesen mondták, ezt miért, azt miért írtad bele, de biztos nem komolyan haragudtak, mert megrendeltették vele az újságot. Mondván, neki úgyis van már kapcsolata.

Sok minden befér a kétórás beszélgetésbe, a kisteleki, a szaty-mazi, a balástyai ember kérdésen kívül, még a felfedezés öröme is. Kónya Jánosné falubeli, mégsem találkoztak soha. Eszter néni ezen roppantul elcsodálkozott, mert a tévé is kétszer mutatta, majdnem egy óráig.

Budai Józsefné a betyárokról érdeklődött.

— Jó emberek voltak?

— Nem, mert agyonütötték a másikat.

— Akkor miért keresik most annyira a múltjukat?

Eszter néni nem maradt adós, kiadósan mesélt róluik, hogy hiába segítettek a szegényeken, gyorsan kiűtközött belőlük a „kutyavér”.

A művelődési ház vezetője tette hozzá, hogy csak a nótiák meg a történeteik az értékesek, a cselekedetük nem.

Amikor a nyolcadik osztályos Márkus Mariannak válaszolta a nyolcadik évtizedébe lépő asszony, hogy most is mindennap fordít egy kicsit, Nagy Imre közbeszólt: úgy mondja Eszterke, hogy ásoval dolgozik, nehogy azt higgye valaki, hogy külföldi művet másol.

De azért a tintába mártogatott toll se pihen, 1948 óta a kezéhez szokott, állandóan javítgat, igazít, szépit valamit a fölászásokba süllyesztett irkákon. Tesz hozzá, vesz el a történetekből, de nem éjszaka, mert Eszter néni szerint egy kicsit most már neki is lehet lazítani.

MAJOROS TIBOR